

СТАТИСТИКА, ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.3(075)

Левченко Н.М.,
 д. держ. упр., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту
 Калькіс І.О.
 Запорізький національний технічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ РОЗРАХУНКУ ВЛАСНОГО ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ЗА ФІНАНСОВОЮ ЗВІТНІСТЮ, ПОБУДОВАНОЮ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ВИМОГ МСФЗ

Levchenko N.M.,
 doctor of science of state administration, assoc. prof.,
 head of department of accounting and auditing
 Kalkis I.O.
 Zaporizhia National Technical University

IMPROVING THE METHODOLOGY OF CALCULATION OF OWN WORKING CAPITAL FOR FINANCIAL REPORTING CONSTRUCTED IN ACCORDANCE WITH REQUIREMENTS OF IFRS

Постановка проблеми. В сучасних умовах посилення ролі підприємницьких структур, як важливої складової економічної системи держави, проблема фінансового забезпечення безперервного процесу виробництва постає особливо гостро. Формування необхідної структури оборотних активів, досягнення належного рівня ефективного їх використання має важливе значення для забезпечення соціально-економічного розвитку вітчизняної економіки. Основною проблемою в організації оборотних активів суб'єктів господарювання є забезпечення необхідним власним оборотним капіталом (далі – ВОК) [1, с.105].

Власний оборотний капітал це частка власного капіталу, яка інвестована у формування оборотних активів підприємства. Зважаючи на його тісний зв'язок з фінансовою стійкістю підприємства, можна відзначити, що будь-яка зміна власного оборотного капіталу призводить до певних змін фінансової стійкості. Отже, даний факт є підставою для ствердження, що наявність такого зв'язку дозволяє управляти фінансовою стійкістю підприємства через управління оборотним капіталом, варіюючи його величиною.

Методики розрахунку власного оборотного капіталу протягом останнього десятиліття практично залишаються незмінними. Проте внесення трансформаційних змін до побудови фінансової звітності у відповідності до вимог МСБО потребує на перегляд діючих методик та вжиття заходів щодо подальшого їх вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження питань управління оборотним капіталом підприємства розглядаються у наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, як: О.Д. Заруби, В.М. Федосова, М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, Т.В. Головка, А.В. Чупіса, В.О. Меца, Ю.С. Цал-Цалко та ін. Саме ними виявлено особливості управління оборотним капіталом на мікрорівні, доведено його значимість у забезпеченні конкурентних позицій підприємства на ринку, запропоновано методи оцінки та розрахунку показників, зроблено спроби дослідження зовнішніх і внутрішніх чинників впливу тощо. Проте, не зважаючи на широке висвітлення у науковій літературі проблем, пов'язаних з організацією управління оборотним капіталом підприємств, до тепер не всі аспекти цієї складної та багатогранної проблеми з'ясовано та належно обґрунтовано. Зокрема, це стосується методик розрахунку величини власного оборотного капіталу, які в умовах внесення трансформаційних змін до побудови фінансової звітності у відповідності до вимог МСФЗ потребують у подальшому вивченні та здійсненні пошуку шляхів їх удосконалення.

Постановка завдання полягає в удосконаленні методики розрахунку власного оборотного капіталу в умовах внесення трансформаційних змін до побудови фінансової звітності підприємств у відповідності до вимог МСФЗ, що забезпечить своєчасне реагування керівництва підприємства на

зміни у фінансуванні формування оборотних активів і відповідно сприятиме посиленню фінансової міцності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «оборотний капітал» походить від англійського поняття «circulating capital» і з'явився в словниковому обігу в зв'язку з активним використанням англійських джерел економічної літератури. В українськомовних джерелах з економічної теорії його синонімами є «оборотні засоби», «оборотні кошти», «оборотні активи», «поточні активи». Проте, незважаючи на неоднорідність термінів, економічна сутність поняття, що ними визначається, трактується у вітчизняній та зарубіжній літературі досить однозначно. Це сукупність грошових коштів, авансованих підприємством для формування оборотних виробничих фондів і фондів обігу, які використовуються в межах одного відтворювального циклу або в короткостроковому періоді (до одного року), що забезпечують безперервний процес виробничо-господарської діяльності [3, с.104] та приносять економічну вигоду [2, с.195].

Власний оборотний капітал знаходиться у постійному русі, послідовно проходячи всі стадії кругообігу (рис. 1).

Рис. 1. Кругообіг оборотного капіталу підприємства

Джерело: [9]

Отже, в будь-який момент часу частина оборотного капіталу підприємства авансується у виробничі запаси матеріалів і незавершене виробництво, які обслуговують виробничу сферу, інша частина авансується у вивантажену продукцію та дебіторську заборгованість, які обслуговують процес обігу продукції за межами підприємства. Таким чином його запас на кожній стадії кругообігу має бути таким, щоб забезпечити неперервну роботу підприємства [9].

Аналіз літератури, в якій розглядаються питання щодо методики розрахунку власного оборотного капіталу, дозволяє зробити висновок, що серед фахівців в даний час існують різні точки зору з цього питання. У табл.1 наведено існуючі моделі розрахунку власного оборотного капіталу.

Таблиця 1

Моделі розрахунку власного оборотного капіталу

Моделі	Формула розрахунку	Прихильники моделей
I модель	$ВOK = \sum(Ip.П) - \sum(Ip.A)$ де ВOK - величина власного оборотного капіталу; $\sum(Ip.П)$ - підсумок 1 розділу Пасиву балансу; $\sum(Ip.A)$ - підсумок 1 розділу Активу балансу	О. Стоянова О. Бикова ВOK = ЧOK
II модель	$ВOK = [\sum(IIp.A) + \sum(IIIp.A)] - \sum(IVp.П)$ де ВOK - величина власного оборотного капіталу; $\sum(IIp.A)$ - підсумок II розділу Активу балансу; $\sum(IIIp.A)$ - підсумок III розділу Активу балансу; $\sum(IVp.П)$ - підсумок IV розділу Пасиву балансу	В. Ковальов О. Стоянова О. Бикова ВOK=ЧOK
III модель	$ВOK = \sum(Ip.П) + \sum(IIp.П) - \sum(Ip.A) - З + СП$ де ВOK - величина власного оборотного капіталу; $\sum(Ip.П)$ - підсумок 1 розділу Пасиву балансу; $\sum(IIp.П)$ - підсумок II розділу Пасиву балансу; $\sum(Ip.A)$ - підсумок 1 розділу Активу балансу; З - збитки; СП - статті пасиву, прирівняні до власних джерел формування засобів (рахунки до нарахування)	М. Літвін
IV модель	$ВOK = Et(Ip.П) - I(Ip.A) - З + СП$ де ВOK - величина власного оборотного капіталу; $\sum(Ip.П)$ - підсумок 1 розділу Пасиву балансу після трансформації; $\sum(Ip.A)$ - підсумок 1 розділу Активу балансу; З - збитки; СП - статті пасиву, прирівняні до власних джерел формування засобів (рахунки до нарахування)	Т. Момот, В. Андрійчук, С. Галузінський

Джерело: [10, с.187]

З перелічених в табл.1 моделей розрахунку власного оборотного капіталу найбільшого поширення на практиці набули I та II модель. На перший погляд, з введенням в дію НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та нових форм звітності, суттєвих змін в методиці визначення власного оборотного капіталу не відбулось. Проте при детальному вивченні змін в активі та пасиві ф.1 Балансу (Звіті про фінансовий стан підприємства) (далі – ф.1 Баланс) варто зупинитись на окремих питаннях, зокрема, на розгляді II моделі розрахунку власного оборотного капіталу.

За даною моделлю ВОК визначався за формулою:

$$\text{ВОК} = \sum(\text{II р.А}) + \sum(\text{III р.А}) - \sum(\text{IV р.П}),$$

тобто, як сума рядків ф.1 Балансу:

$$\text{ВОК} = \text{р.260} + \text{р.270} - \text{р.620}.$$

З внесенням змін до побудови балансу, а саме з трансформацією «Витрат майбутніх періодів» з III до II розділу активів балансу та трансформацією IV розділу пасиву до III, ВОК за даною моделлю має визначатись, як:

$$\begin{aligned} \text{ВОК} &= \sum(\text{II р.А}) - \sum(\text{III р.П}), \\ \text{ВОК} &= \text{р.1195} - \text{р.1695} \end{aligned}$$

Проте не зміна нумерації рядків є головним. Перехід до складання фінансової звітності за Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (далі – МСБО) вимагає на відображення у фінансовій звітності у складі поточних зобов'язань нових об'єктів бухгалтерського обліку, зокрема, забезпечень та умовних зобов'язань. На перший погляд з внесенням таких змін до фінансової звітності ніяких ускладнень не виникає, тобто до уваги просто має братись р.1695 підсумок розділу III пасиву Балансу, проте це помилкове враження.

Згідно МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» (далі - МСБО 37), забезпечення – це зобов'язання з невизначеним строком або сумою. Водночас, згідно МСБО 37, умовними зобов'язаннями визнаються: можливі зобов'язання, які виникають внаслідок минулих подій і існування яких підтвердиться лише після того, як відбудеться або не відбудеться одна чи кілька невизначених майбутніх подій, не повністю контрольованих суб'єктом господарювання, або існуючі зобов'язання, які виникають внаслідок минулих подій, але не визнаються, оскільки немає ймовірності, що вибуття ресурсів, котрі втілюють у собі економічні вигоди, буде необхідним для погашення зобов'язання, або суму зобов'язання не можна оцінити достатньо достовірно [5].

У загальному сенсі, всі забезпечення є умовними, оскільки вони не визначені за строками або сумою. Проте в МСБО 37 термін «умовний» застосовується лише до зобов'язань, які не визнаються, оскільки їх існування буде підтверджене тільки після того, як відбудеться або не відбудеться одна чи кілька невизначених майбутніх подій, не повністю контрольованих суб'єктом господарювання (рис. 2).

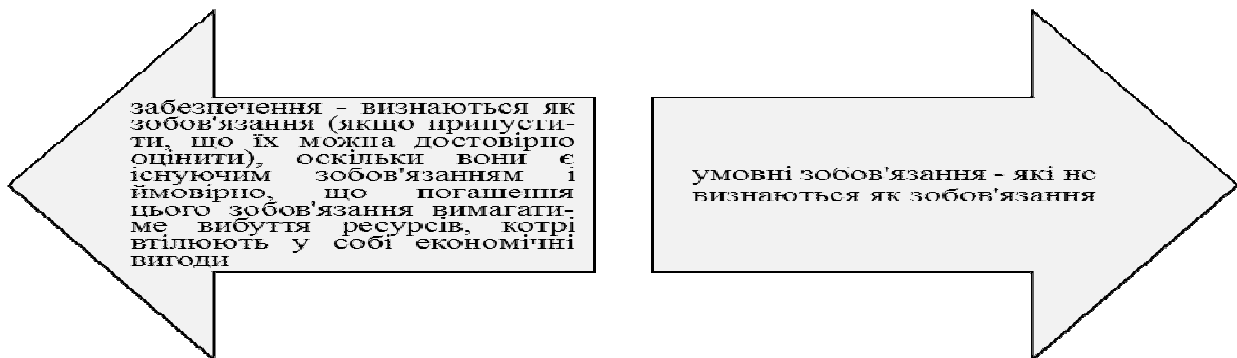

Рис. 2. Розмежування забезпечень та умовних зобов'язань
Джерело: [5]

Водночас, згідно П(С)БО 11 «Зобов'язання» визначено, що забезпечення - зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу, а умовне (непередбачене) зобов'язання – це: 1) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; або 2) теперішнє зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоімовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити [8].

Отже, можливість врахування забезпечень та умовних зобов'язань у складі поточних зобов'язань підприємства ускладнюється відсутністю чіткої методики їх оцінки. Зокрема, Маценко Л.Ф. пропонує оцінку забезпечень та умовних зобов'язань здійснювати, виходячи з бухгалтерського судження про ймовірність виникнення певного наслідку одним з трьох показників: ймовірність виникнення певного наслідку менше 50% (при існуванні сумніву бути здійсненим); ймовірність виникнення певного наслідку дорівнює 50% (коли є невизначеність в здійсненні та відсутні чіткі аргументи на користь не здійснення); ймовірність виникнення певного наслідку більше 50% (при відносній впевненості в здійсненні). Бухгалтер на підставі такої оцінки повинен, лише виходячи з критерію суттєвості, ймовірності виникнення факту та його віддаленості, вирішити питання балансового чи позабалансового відображення [4, с.293].

Водночас Орлов І.В. з метою забезпечення достовірного визначення величини забезпечень та умовних зобов'язань пропонує застосовувати такі способи оцінки, як: 1) спосіб найкращих оцінок (оцінка витрат, необхідних для погашення теперішньої вартості зобов'язань на кінець звітного періоду); 2) спосіб визначеного набору інтервалів значень на основі розрахунку середньої арифметичної величини з найбільшого та найменшого значення інтервалів, які оцінюються з урахуванням ступеня імовірності прояву відповідного інтервалу значень. Використання запропонованих способів оцінки умовних зобов'язань, на думку автора, забезпечить отримання релевантної інформації про величину умовних зобов'язань, їх стан та оцінку впливу на результати господарської діяльності [7, с.110].

Нашкерська Г.В. наголошує, що оцінка умовних зобов'язань залежить від настання (ненастання) у майбутньому неконтрольованих або частково контрольованих підприємством подій. Залежно від можливості прогнозування цих подій та характеру їх впливу, нею запропоновано умовні зобов'язання поділяти на дві групи: забезпечення та непередбачувані зобов'язання. При цьому оцінка поточних забезпечень має здійснюватись, виходячи із суми витрат для проведення виплат у наступних (майбутніх) звітних періодах за призначенням, а довгострокові забезпечення повинні оцінюватись за теперішньою вартістю. Непередбачені зобов'язання мають відображатись на позабалансових рахунках підприємства за обліковою оцінкою [6, с. 144].

В П(С)БО 11 передбачено, що забезпечення створюються для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат на:

- виплату відпусток працівникам;
- додаткове пенсійне забезпечення;
- виконання гарантійних зобов'язань;
- реструктуризацію, виконання зобов'язань при припиненні діяльності;
- виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо [8].

Тож, і методика їх оцінки передбачена окремо для кожної з груп перелічених операційних витрат. Залишок забезпечень має переглядатись на кожну дату балансу та, у разі потреби, коригуватись (збільшуватись або зменшуватись). У разі відсутності ймовірності вибуття активів для погашення майбутніх зобов'язань сума такого забезпечення повинна підлягати сторнуванню.

Що стосується умовних зобов'язань, то в даному стандарті зазначено, що умовні (непередбачені) зобов'язання мають відображатись на позабалансових рахунках підприємства за обліковою оцінкою. Тож, відображення їх в р.1660 в ф.1 Баланс недопустиме. Інформація про них має розкриватись у Примітках до фінансової звітності.

Отже, при розрахунку власного оборотного капіталу, на нашу думку, мають враховуватись і забезпечення, і умовні зобов'язання (відображені у Примітках до фінансової звітності). Таким чином, формула визначення власного оборотного капіталу має набувати наступного вигляду:

$$ВOK = \sum(II \text{ р.А}) - \sum((III \text{ р.П}) + УЗ \text{ ПФЗ}),$$

де УЗ ПФЗ – умовні зобов'язання за обліковою оцінкою, відображені у Примітках до фінансової звітності.

Проте коли мова йде про врахування при розрахунку власного оборотного капіталу умовних зобов'язань, виникає питання і про врахування умовних активів, тобто можливих активів, які виникли внаслідок минулих подій і існування яких підтвердиться лише після того, як відбудеться або не відбудеться одна чи кілька невизначених майбутніх подій, не повністю контрольованих суб'єктом господарювання [5].

Проте, згідно параграфу 89 МСБО 37, умовні активи можуть відображатись в обліку лише за умови, коли надходження економічних вигід є ймовірним. Якщо є цілковита впевненість у надходженні економічних вигід, актив і пов'язаний з ним дохід визнаються у фінансовій звітності того періоду, в якому відбувається зміна. Якщо надходження економічних вигід стало ймовірним, суб'єкт господарювання має розкривати інформацію про умовний актив (аналогічно як і про умовні зобов'язання) у Примітках до фінансової звітності.

Тож, формула визначення власного оборотного капіталу має набувати наступного вигляду:

$$ВOK = \sum((II \text{ р.А}) + УА \text{ ПФЗ}) - \sum((III \text{ р.П}) + УЗ \text{ ПФЗ}),$$

де УА ПФЗ – умовні активи за обліковою оцінкою, відображені у Примітках до фінансової звітності.

Висновки з проведеного дослідження. Запровадження на практиці запропонованої методики розрахунку власного оборотного капіталу в умовах внесення трансформаційних змін до побудови фінансової звітності підприємств у відповідності до вимог МСФЗ забезпечить своєчасне реагування керівництва підприємства на зміни у фінансуванні формування оборотних активів і відповідно сприятиме посиленню фінансової міцності підприємства.

Література

1. Алфьорова І.Є. Розробка політики фінансування майна за допомогою ефекту фінансового важеля / І.Є. Алфьорова, А.С. Кувичко // *Економічний форум*. – 2013. – Т.3. – С.105-110.
2. Ватченко О.Б. Управління оборотним капіталом підприємства / О.Б. Ватченко, І.Б. Тахмазова // *Економічний простір*. – 2011. – № 50. – С. 193–200.
3. Кустрич Л.О. Підвищення рівня управління оборотним капіталом / Л.О. Кустрич // *Вісник Хмельницького національного університету*. – 2010. – № 3. – С. 103–106.
4. Маценко Л.Ф. Проблеми оцінки об'єктів умовних фактів господарського життя / Л.Ф. Маценко // *Міжнародний збірник наукових праць*. – Випуск 2 (20). – 2011. – С. 291-300.
5. МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/MSBO/MSBO.aspx>
6. Нашкерська Г.В. Особливості визнання та оцінювання умовних зобов'язань / Г.В. Нашкерська // *Регіональна економіка*. – 2008. – № 4. – С. 141-150.
7. Орлов І.В. Відображення умовних зобов'язань у фінансовій звітності суб'єктів господарювання / І.В. Орлов // *Вісник ЖДТУ*. – Житомир. – 2011. – № 3 (57). – С. 109-112.
8. П(С)БО 11 «Зобов'язання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>
9. Управление оборотными средствами предприятия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.google.com.ua>
10. Цуркан Н.Г. Аналіз і прогнозування інвестицій, їх взаємозв'язок з оцінкою бізнесу / Н.Г. Цуркан // *Вісник соціально-економічних досліджень*. – 2012. – Випуск 2(45). – С. 186-190.

References

1. Alforova, I.Ye. and Kuvychko, A.S. (2013), "Policy development of financing property through effect of financial leverage", *Ekonomichnyi forum*, Vol. 3, pp. 105-110.
2. Vatchenko, O.B. and Takhmazova, I.B. (2011), "Working capital management of the enterprise", *Ekonomichnyi prostir*, no. 50, pp. 193–200.
3. Kustrich, L.O. (2010), "Increasing the level of working capital management", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 3, pp. 103–106.
4. Matsenko, L.F. (2011), "The problems of estimation of objects of conditional facts of economic life", *Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats*, issue 2 (20), pp. 291-300.
5. IFRS 37 "Provisions, contingent liabilities and contingent assets", available at: <http://buhgalter911.com/Res/MSBO/MSBO.aspx>
6. Nashkerska, H.V. (2008), "Peculiarities of recognition and evaluation of contingent liabilities", *Rehionalna ekonomika*, no. 4, pp. 141-150.
7. Orlov, I.V. (2011), "Displaying contingent liabilities in the financial statements of business entities", *Visnyk ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine*, no. 3(57), pp. 109-112.
8. Regulation (Standard) of Accounting 11 "Commitments", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>
9. Management of working capital of the enterprise, available at: <http://google.com.ua>
10. Tsurkan, N.H. (2012), "Analysis and prediction of investments and their relationship with the assessment of business", *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, issue 2(45), pp.186-190.